

1. ÜNİTE: Edebiyata Giriş

11. SINIF EDEBİYAT

1. FASİKÜL:

- Edebiyata Giriş
- Edebiyatın Diğer Bilimlerle İlişkisi

KAZANIMLAR

1. Edebiyatın diğer bilimlerle ilişkisini açıklar.
2. Edebî ürünlerden alınan güzel örneklerle edebiyatın hayatla ve ilimlerle nasıl iç içe geçtiğini gösterir.
3. Edebî ürünlerde akışı sağlayan edebî akımları canlı örneklerle kavratır.
4. Edebî ürünleri oluşturan unsurları, çevresel şartları ve kültürel öğeleri bilimin ışığında açıklar.

Edebiyatın Diğer Bilimlerle İlişkisi

Edebiyat; duygu, düşünce ve hayalleri söz veya yazıyla etkileyici bir dille ifade etme sanatıdır. Edebiyat bir ilim dalı değildir. Resim, müzik, sinema, heykel gibi güzel sanatların bir koludur. Bir ilim dalı olmadığı için uymak zorunda olduğu bir kurallar silsilesi yoktur. Ancak doğası gereği bir edebi ürün, oluşturulurken çeşitli ilim dallarıyla etkileşime geçer ve onlardan faydalanır. Edebî eser; devrinin tarihî, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel olaylarının etkisiyle ortaya çıkar. İnsanın insanla, toplumla ve diğer varlıklarla ilişkisini işleyen edebiyatın, psikoloji, felsefe, tarih, sosyoloji, dil (gramer) gibi temelinde insan olan diğer alanlarla da ilişkisi vardır.

Edebiyat-Psikoloji İlişkisi

Psikoloji kısaca insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bilim dalı olarak tarif edilir. Dolayısıyla insanı ve toplumu anlatan edebî ürünlerin psikolojiden uzak olması düşünülemez. Bir roman yazarı ele aldığı karakterin iç dünyasını, davranışlarını, ruh hâllerini toplumla ve diğer insanlarla ilişkisini anlatırken psikoloji ile mutlaka temas eder. İnsanın toplumla ve diğer insanlarla olan etkilenme biçimini anlatan bir edebî ürün, psikoloji biliminden faydalanır, faydalanmak durumundadır.

Buna en güzel örnek psikolojik romanlardır. Örnek olarak Peyami Safa. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu adlı romanında kahramanlarının iç dünyalarını yansıtırken psikolojiden faydalanmıştır.

Hastane (iç mekân): Bütün sesler büyüyor: Ayak sesleri, insan sesleri ve uğultular... Taşlara sürünen kumlu ayakbılların çıtırtısı kestane fişekleri gibi açılıp kapanan kapıların gürültüsü top gibi patlıyordu. Hızla girip çıkanlar, fakülte öğrencisi beyaz gömlekli doktorların yanımdan geçerken bıraktıkları mesleki koku ile kendilerini tanıtan eczacılar, duvardaki cetvelleri okuyan hastalar...

Hastanenin bahçesi (dış mekân) Bahçe: Parlak bahar güneşi, içerinin renklerinden ve kokusundan ayrılan tatlı bir parlaklık, camların yeşili ve taze bir tabiat kokusu...

Hastane odası (iç mekân): Bir demir karyola, başında bir küçük demir masa. Yerde kırmızı muşambalar. Çırılçıplak mavi duvarlar, üstünde bir entari ve bir robdöşambr; kolları uzun geldiği için kendimi bu odada, bu robdöşambr içerisinde de yadırgıyorum.

Hastanedeki pansuman odası (İç Mekân): Beyazlıklar ile madeni parıltılar. Madeni aletlerin tepsilerde çıkardıkları ince ve kırık sesler. Ve bir şırıltı, diğer kokuları yenen bir iyodoform kokusu ve beyazlıklar: Beyaz duvarlar, beyaz demir masa, beyaz dolaplar, beyaz örtüler, beyaz sargılar, beyaz gömlekler...

Gerçek zaman: Yatağa girerken her büyük felaketimde olduğu gibi kendimi birkaç yaş birden büyümüş hissettim. Kırkını geçmiş insanların tecrübelerine sahip olduğuma inanıyorum, fakat hâlâ Nüzhet'e âşık olduğumu kendime itiraf edemeyecek kadar çocuktum.

Kozmik Zaman: Münakaşa gecesinden sonra Nüzhet'le dargın gibiydik. Ne geceleri havuz başında buluşuyor, ne gündüzleri kükürt serpmek için başa gidiyorduk. Paşa'ya roman da okuyamıyordum, kitap yarıda kalmıştı.

Kozmik Zaman: Benden yaşça büyük olduğu halde, onun küçükken bebekleriyle oynamasını ben, küçümseyerek seyredirdim. Bilhassa hastalığımdan sonra. Ben ondan evvel ciddileştim. O hâlâ çocuktum.

Edebiyat-Dil İlişkisi

Dil, bir toplumun en büyük harcıdır. O toplumu oluşturan kültürün temel unsuru ve taşıyıcısıdır. Maddi-manevi kültürel değerlerin oluşmasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında en büyük rol, dile düşer. Tarihe baktığımızda dilini kaybeden kavimlerin bir süre sonra etkileşim içine girdiği ve diğer kavimler tarafından asimile edildiğini görürüz. Bulgarlar ve Peçenek Türklerinin hem dil hem de din değiştirmesi onları köklerinden koparmış ve onların Türklükle alakaları kalmamıştır.

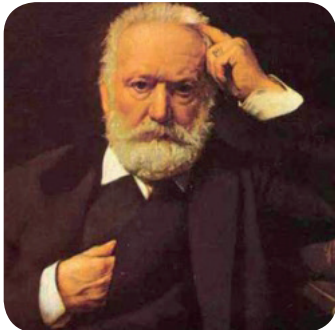
Dilbilgisi dediğimiz ilim dalı bir dilin tarih boyunca geçirdiği evreleri ve kuralları inceler. Gramer diye de adlandırılan bu ilim dalı, canlı olduğu için sürekli değişime uğrar. Hâliyle o dili kullanan sanatçılar; kendi dönemlerindeki olayların, anlayışların ve geleneklerin izlerini yazılı veya sözlü olarak ortaya koydukları eserlerine yansıtır. Bu eserleri okuyanlar; kendi kültürünü, kendi değerlerini öğrenir ve kendinden sonra gelenlere aktarır. Bütün bunlar, dil sayesinde gerçekleştiği için dil ve kültür, birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrılmayan unsurlardır.

Edebiyat-Tarih İlişkisi

Edebî eserin konusunu meydana getiren olaylar çoğu zaman toplumun bütününe ilgilendirir. Toplumu ilgilendiren bu olaylar tarihin de konusu içine girer. Bu nedenle edebiyatın en büyük etkileşime girdiği ilim dalı tarihtir. Bu iki dal arasında daima gelişen ve birbirini tamamlayan sıkı bir ilişki vardır. Edebî eserler, zaman zaman tarihe ışık tutar. Bu nedenle tarih ilmi edebî ürünlere kayıtsız kalmaz. Çünkü her ne kadar bir edebî ürün kesinlik ifade etmese de içinde mutlaka bilgi kırıntılarını taşır. 18. yüzyıla kadar tarih ilmiyle uğraşanların aynı zamanda bir edebiyatçı olmaları tesadüf değildir.

Dünya edebiyatında bilinen ilk edebiyat tarihçisi, İtalyan sanatçı Vico'dur.

Göktürk Abideleri

Göktürk Devleti'nin kuruluşu, yaşayışı ve dağılması konusunda verdiği bilgilerle bir tarihî belgedir. Aynı zamanda Türklerin zengin ve işlenmiş bir edebiyat diline sahip olduklarını gösterdiği için bu eserlerin güçlü bir edebî yönü bulunmaktadır. Edebî ürünlerde tarihî bilgiler, anekdotlar, tarihe düşülmüş notlar, sebep sonuç bildiren cümleler tarih uzmanları tarafından bulunmaz bilgi kaynaklarıdır. Bir edebî ürünündeki bilgiler sadece tarihî değil zaman zaman tarihe sırtını veren coğrafya ile ilgili bilgiler aktarır.

Edebiyat Tarihçisinin Görevleri

Edebiyat türleri hakkında bilgi verir. Şiir, roman, öykü, tiyatro gibi edebiyat türlerinin nasıl ortaya çıktığını ya da hangi edebiyattan alındığını, zaman içinde nasıl geliştiğini örneklerle ortaya koyar.

Şair ve yazarların hayatlarını inceler; sanatçının aldığı eğitimi, yetiştiği çevreyi, kişilik özelliklerini, dünya görüşünü ve yaşam tarzını bir bütün olarak okura sunar.

Edebiyatı önceden belirlenmiş ölçütlere göre dönemlere ayırır.

Edebî dönemlerin özelliklerini, toplumsal ve siyasal yapısını, önemli tarihî olayları ortaya koyar.

Edebiyat tarihinin oluşumuna kaynaklık edecek eserleri inceler, bir dönemin yazarlarını ve eserlerini tek tek özelliklerine göre ayırır.

Yerli ve yabancı kütüphanelerin kataloglarını tarayarak bunlarda kayıtlı olan eserleri belirler.

Tek nüshadan oluşan eserlerin nerede bulunduklarını araştırarak bunlar üzerinde çalışma yapar.

Edebiyat–Felsefe İlişkisi

Bir edebiyatçının görüş ve düşüncelerinin felsefi bir görüşle uzaktan veya yakından ilintili olması kaçınılmazdır. Edebî bir eser ortaya koyan sanatçı da eserlerine görüş ve düşüncelerini yansıtır. Tarih boyunca ortaya çıkan bir felsefi görüş ilk önce edebiyat sahasında kendini ifade etmiş, sonradan topluma yayılmıştır. Klasisizm ile ortaya çıkan bütün edebî akımların alt yapıları bir felsefi görüşe dayanmaktadır. O yüzden edebiyatla felsefe birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir.

Edebiyat–Sosyoloji İlişkisi

Edebiyat kısaca toplumun aynasıdır. Dolayısıyla ortaya konan bir edebî ürün, sosyal hayattan izler taşır. İçinden çıktığı toplumun yaşayış, düşünüş, inanış ve duyuş biçimlerini yansıtan bir ayna, sosyal bir göstergedir. Yakup Kadri'nin tarihî romanlarında Türk toplumunun değişimleri, Reşat Nuri'nin eserlerinde Anadolu'nun durumu yansıtılır. Kısacası toplum, edebiyatın özüdür.

Örnek Metin

...

Bizim vaziyetimiz ondan farklı değil amma gene gene Allah şu kahveciden razı olsun” diyor.

Dert arkadaşlığı başka şey. Çabucak ahbab oluyoruz, birbirimize kahveler ısmarlıyoruz. Kahveci izahat veriyor:

— Hava bugün Çorlu panayırını berbat etti, Panayır haftaya burada kurulacak. Bu çardakları onun için hazırlıyorlar. Hemen Allah fakir fukaraya acısın da hava böyle gitmesin...

Kahveci insaniyetli adam. Şoförün “Gelemem.” diye nazlanmasının yol bozukluğundan ziyade niyet bozukluğundan ileri geldiğini, yani bizden fazla para çekmek için bu ağzı kullandığını söylüyor ve böyle bir teklif karşısında sıkı dayanmamızı tavsiye ediyor. Otomobilin durmasıyla istasyona giden yolcuların, yerden biter gibi birdenbire ortaya çıkmaları ve otomobile atlamaları bir oldu. Benim kıdem hakkı yandı; gene açıktayım. Fakat biraz evvel kahvede tanıştığım gençlerden biri büyük bir nezaketle bana yerini verdi.

Evet, İstanbul’un burnunun dibindeki Çatalca’da bu eski vilayet merkezinde istasyonla şehir arasında adamakıllı bir yol yok. Yağışlı havalarda arabalar ortadan çekiliyor, halk, muhasarada kalıyor. Biz yağmurların ilk başladığı günde bu on dakikalık yolu âdeta maceralarla geçtik. Bir iki kere devrilecek gibi olduk; küçük bir dereye daldık, çıktık. Sonra bir tarladan iki, üç metre yüksekliğinde caddeye çıkabilmek için, beygirle mânia atlama yarışı yapar gibi, dört yahut beş defa gerileyip ileri saldırdık. Her defasında tam tepeyi tutacağımız saniyede makine soluya, hırliya duruyor, sonra geriliyor, şoför bizi kenardaki hendeye dökmek için türlü manevralar yapıyor. Yolcular “Aman oğlum, biz inelim barıl” diyorlar. Şoför: “Araba ağır olursa daha iyi.” diye cevap veriyor. Biz, beş yolcu, adeta safra vazifesi görüyoruz.

Reşat Nuri Güntekin— Anadolu Notları

Örnek Metin

Kâinat ve İnsan...

Her ikisinden hangisini alırsanız alın, sanki birisi ayna, diğeri o aynada görüntüsü akseden varlık gibidir. Veya sanki birisi dev bir ağaç, diğeri onun tohumudur. Bu benzerlikler ve paralellikler maddi planda geçerli olduğu gibi, aynen manevi planda da kendisini gösterir. Ya da kâinat büyük bir insan, insan da küçültülmüş bir kâinattır. Fizik bilgileri insan beynini 100 bin defa büyütüp fotoğrafını çektiler. Diğer yanda uzay bilimcileri dev teleskoplarla kâinatın fotoğrafını çekip 100 bin defa küçültüler. Ortaya çıkan iki resmi karşılaştırdılar. Neredeyse birbirinin kopyası olan iki resim, kâinatın büyük bir insan; insanın da küçük bir kâinat olduğunu ispatladı.

Nasıl madde itibarıyla insan, sanki kâinatın bütün özelliklerini içeren bir numune ise, insanın kalbi de, âdeta binlerce manevi âlemi ana hatlarıyla işaret eden bir harita hükmündedir. Nasıl insanın zihni ve hafızası, kâinatta maddi ilim bakımından bütün ilimleri öğrenebilecek bir kapasitede yaratılmışsa kalbi de kâinatta gizli sınırsız hakikatleri elde etmeye, manevi âlemlerdeki sırları ve gizemleri bir bir açmaya elverişli bir özellik taşır. O hâlde insan, maddesi itibarıyla nasıl kâinat ağacının küçük bir çekirdeği mahiyetindeyse, onun kalbi de manevi âlemlerin çekirdeği olarak düşünülebilir. Ve nasıl bir çekirdek toprağı, nemi ve ışığı bulunca yavaş yavaş gelişiyorsa, kalp çekirdeği de uygun şartlarda ve gerekli vasıtalarla gelişir, manevi sümbüller verir. Çünkü o tohumcuğun içine ebedî, uhrevi ve haşmetli bir âlemin yapı taşları, temel esasları ve özellikleri yerleştirilmiştir.

Kâinat büyük bir insan, insan küçük bir kâinattır.

Kâinat aynı zamanda bir kitaptır. Üzerinde kâtibini anlatan, gösteren ve öğreten sayısız ayetler vardır. Bu ayetleri okumak, okuyabilmek gerekir. Bunun için bir öğretmen, bir muallime ihtiyaç vardır. İnsan da ilahi bir kitaptır. Onun üzerinde de sonsuz ve sınırsız ayetler bulunur.

İnsan kâinat kitabını okumak, tefekkür etmek ve yüce yaratıcıyı bulup tanımak için yaratılmıştır. İnsan, küçültülmüş bir kâinat kitabı olan kendisini okumak, üzerindeki yansımaları ve tecellileri görmek ve müşahade etmek için yaratılmıştır. İnsan, eşsiz hakikatleri aktaran, yansıtan ve tercüme eden kendisini, kendisi gibi tüm insanları, tıpkı kâinat kitabı üzerindeki ayetler misali okumak, anlamak ve anlatmakla görevlidir.

Edebiyat-Din İlişkisi

Din; hayatımızın her alanını kuşatan, belirli bir kural, emir ve yasakları bulunan bir inanç sistemidir.

Din, binlerce yıldır insanların yaşamını etkilediği için toplumsal düzene şekil verir.

Edebiyatın ham maddesi insan ve toplum olduğuna göre toplumsal düzeni şekillendiren ve insan yaşamını derinlemesine etkileyen din ile etkileşim halinde olması gerekir.

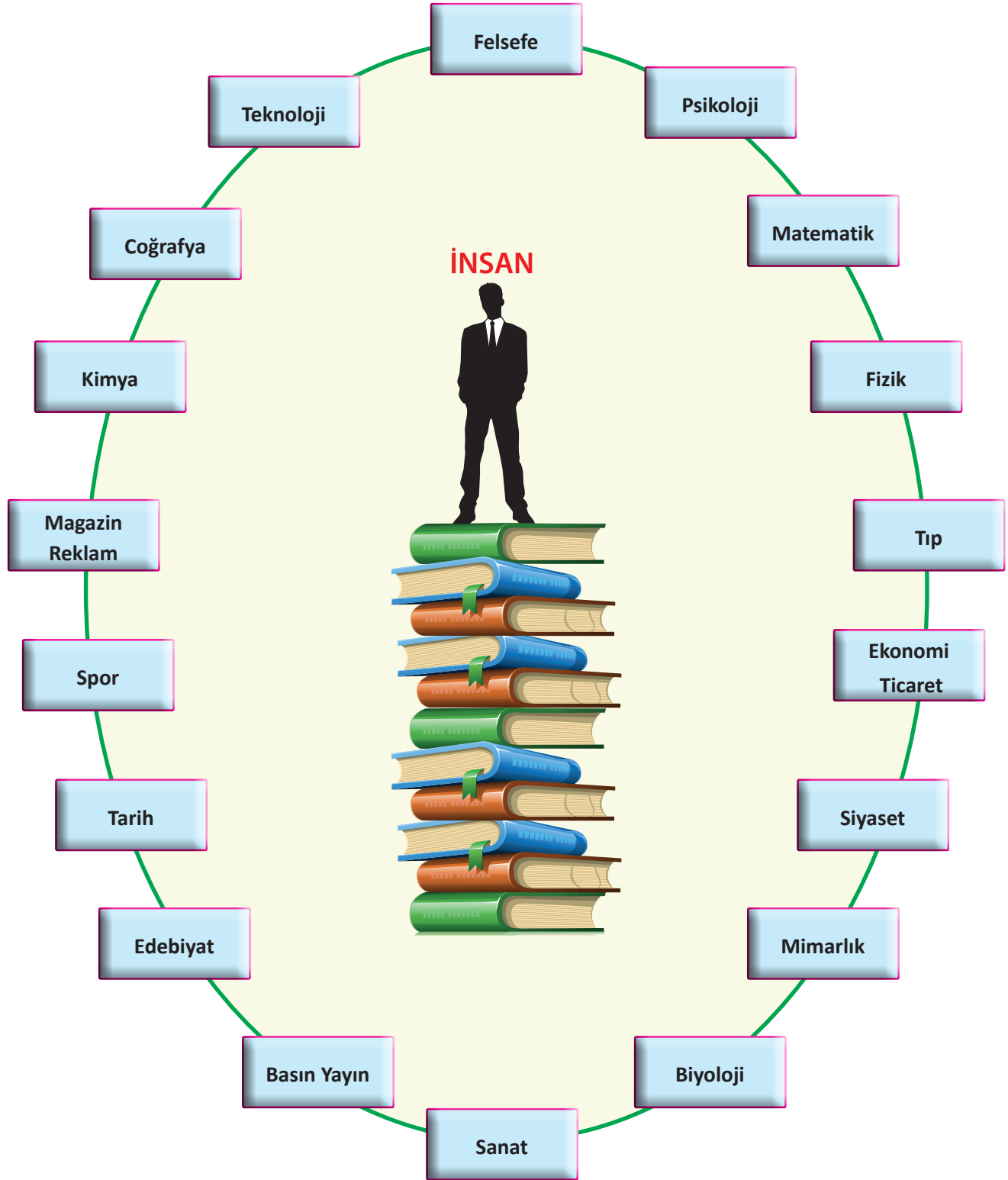
Edebiyat, dinî hayattaki her türlü gelişmeden hem dil hem de içerik bakımından etkilenir.

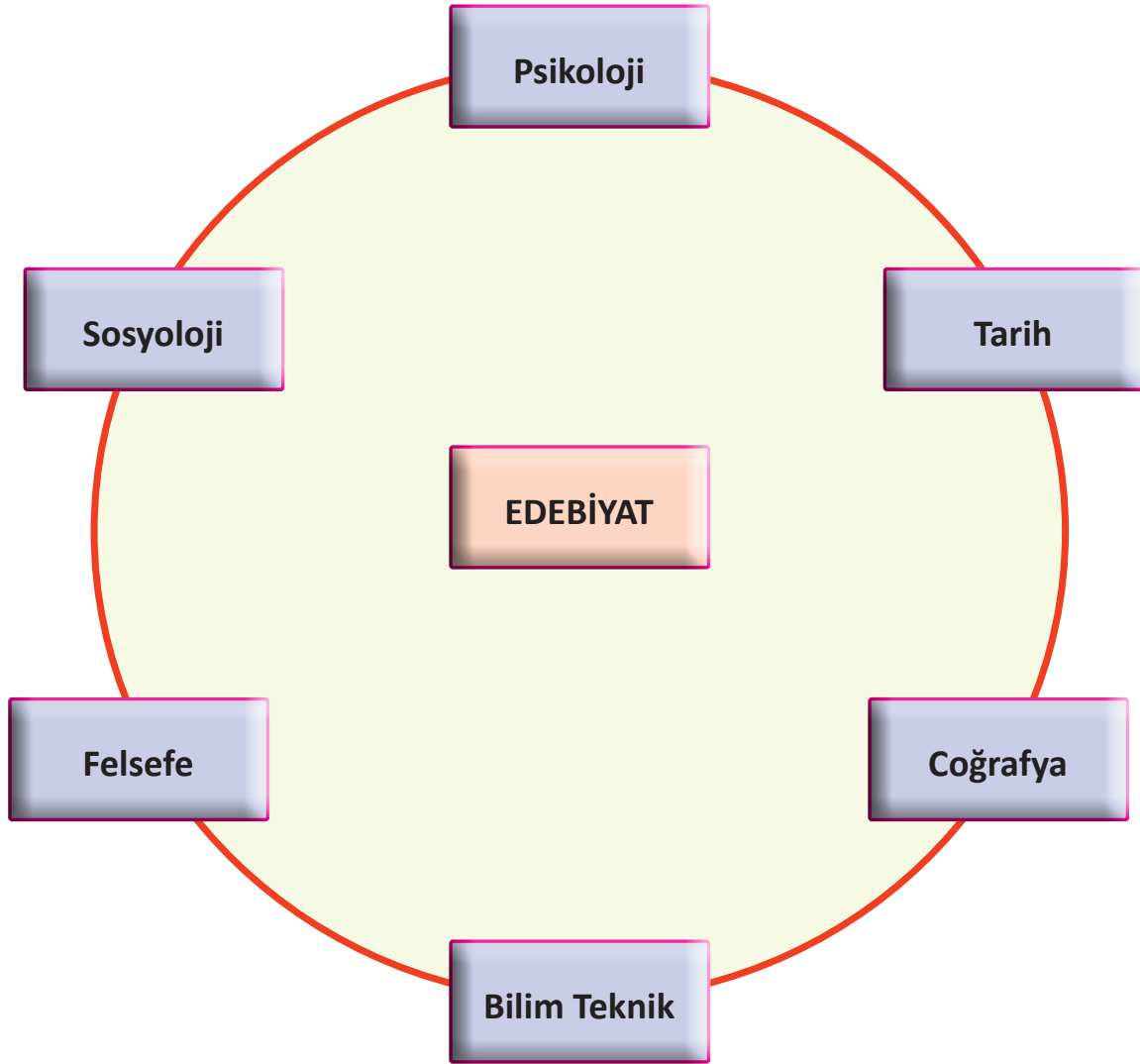
Türk edebiyatının tarihî dönemlerine baktığımızda; İslam öncesi Türk edebiyatı, İslam etkisindeki Türk edebiyatı gibi adlandırmaları görürüz ve bununla dinin edebiyat üzerinde tesiri olduğunu anlarız.

İlk Türk kavimlerinde Gök Tanrı inancının etkisiyle “yuğ” denilen dinî törenlerde söylenen şairler Türk edebiyatının ilk ürünleridir.

Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte sosyal ve kültürel yaşamda çok önemli değişiklikler oldu. Diğer milletlerle iletişime geçmesi sonucu Türkçeye Arapça ve Farsça kelimeler dahil oldu. Bu etkileşim hâliyle edebî eserlerde de varlığını gösterdi.

Edebî eserlerde Arap ve Fars edebiyatının etkisi görülür. Gerek Tekke edebiyatında gerekse Divan edebiyatında dinin büyük etkisini görmek mümkündür.

Bu tablo, edebiyatın bilimle ve diğer türlerle ilişkisi olduğunu gösterir.

Edebiyat, insanın olduğu her yerde varlığını gösteren bir türdür. Sosyal bir varlık olan insan; edebiyatla, sanatla, kültürle sosyalleşmektedir. Bu sosyalleşme sürecine kaynaklık eden de edebiyattır.

Toplum edebiyatı şekillendirirken edebiyat da toplumun şekillenmesine yardımcı olur.

Örnek Soru 1

Bilim kurgu, bilimdeki yeniliklerle birlikte XIX. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen bir edebî türdür. Türün iki örnek yazarı, Jules Verne ve H. G. Wells, eserlerinde bilimin yeni yüzyılın başlangıcına kadar imkânsız görüleni, örneğin denizaltıları ve uzay araçlarını, mümkün kılma konusundaki maharetini anlatmışlardır. Sinema, günün şartlarında mümkün görülmeyeni gösterebilme özelliğinden dolayı bu tür için doğal bir mecradır. Ne var ki bilim kurgunun beyaz perdede yer bulması, diğer pek çok türden daha düzensizdir. Sinemanın ilk yıllarında sadece birkaç bilim kurgu filmi yapılırken bu tür ancak 1950'lerden sonra gelişme gösterebilmiştir.

Bu parçadan hareketle bilim kurguyla ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Hayal gücü ve bilimsel gelişmelerin birleşimiyle ortaya çıkmıştır.
- B) Türün karakteristik niteliklerine bazı yazarların metinlerinde rastlanmaktadır.
- C) Sınırlılıkları aşmada bilimin bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir.
- D) Türün sinema yapımları edebî örneklerinden daha fazla ilgi görmüştür.
- E) Sinemanın sağladığı görsellik imkânı sayesinde sinemada kendine yer bulmuştur.

2020 AYT

Örnek Soru 2

Eski bir Hint yaratılış mitine göre evren, tanrıların Purusa adlı tarih öncesi devi parçaladıkları zaman yaratılmıştır; devin başı gökyüzü, ayakları yeryüzü, nefesi de rüzgâr olmuştur. Eski Çağ filozofu Aristoteles'e göre evren eş merkezli elli beş kristal küreden oluşmaktaydı. En dıştaki küre gökyüzünü temsil ediyor; gezegenleri, Dünya'yı ve onun öğelerini, son olarak da cehennemi temsil eden yedi küreyi sarmalıyordu. Yeni Çağ'da Newton'un, hareketi matematiksel olarak kesin ve belirlenimci bir biçimde formüle etmesi sonucunda evrenin tanımı yeniden değişti. Evren çok büyük bir mekanik saate benzetildi; zembereği kurulup başlangıç ayarı yapılmış olan evren, bir andan diğerine tam bir düzenlilik ve öngörülebilirlikle tıkr tıkr ilerliyordu.

Bu parçadan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Bilim ilerledikçe evrenin yaratılışına dair yapılan açıklamalar halk anlatılarından uzaklaşmış ve kesinlik kazanmıştır.
- B) Her dönemin edebiyatçı ve felsefecileri, evrenin yapısı hakkında o dönemin bilim insanlarından farklı açıklamalar sunmuştur.
- C) Evrenin nasıl oluştuğuna ve yapılandığına ilişkin açıklamalar çağlara göre farklılık göstermiştir.
- D) Evrenin sonsuzluğu ve sürekli değişimi, evren konusunda üretilen teorilerin de devamlı yenilenmesini sağlamıştır.
- E) Her uygarlığın özgül inançları, o uygarlığın evrenin yapısı hakkında ürettiği hikâyeleri belirlemiştir.

2020 AYT

Örnek Soru 3

Bilim tarihî, yanlış önermelerin tarihîdir. Fakat düşüncenin gelişimine işaret eden bu önermeler, dikkate değer bir üretkenliğe sahiptir. Belirli düzeyde doğruluk payı içeren bu önermeler insan ve doğa hakkında nesnel olarak geçerli bilgiye ulaşmak için ortaya konulan rasyonel görüşlerdir. Bunlar gibi, insana ve topluma dair çok sayıda temel görüş ilk ifadelerini mitlerde, perimassalarında ve birkaç kuşak sonra doğru olmadığı kanıtlanan bilimsel varsayımlarda bulmuştur.

Bu parçaya göre "yanlış önermeler"le ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Kişiden kişiye değişkenlik göstermesi benimsenmesini güçleştirmiştir.
- B) İleri sürülen bilgilerin doğruluğunu sınamak için ortaya çıkmıştır.
- C) Sözlü kültür ürünlerinin kalıcılığını sağlamada etkili olmuştur.
- D) Kuşaktan kuşağa aktarılması güvenilirliğini ve doğruluğunu artırmıştır.
- E) Fikirlerin olgunlaşıp değer kazanmasında önemli bir rol oynamıştır.

2020 AYT

1. ---- aynı görüşte olan sanatçıların bir araya gelip belli ilkeler doğrultusunda yapıt ortaya koymalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu akımların ortaya çıkmasında teknolojik ilerlemeler, toplumsal evrimler, tarihî olaylar etkili olabilir. Çoğunlukla bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki aşağıdaki-lerden hangisi getirilmelidir?

- A) Edebî akımlar
B) Felsefi kavramlar
C) Bilimsel kavramlar
D) Sanatsal kavramlar
E) Şiirsel kavramlar

2. (I) Bir belge niteliği taşır. (II) Sezdirme, hissettirme, çağrıştırmaya ön plandadır. (III) Ele alınan konu değiştirilmeden verilir. (IV) Yazarının yaratıcılığının bir yansımasıdır. (V) Nesnellik ön plandadır.

“Tarihî metinler”le ilgili numaralanmış cümlelerin hangilerinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II
B) I ve II
C) Yalnız III
D) II ve IV
E) IV ve V

3. **Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Edebî metinlerde gerçekler dönüştürülerek verilir.
B) Edebî metinler nesneldir.
C) Tarihî metinler belgelere dayanır.
D) Edebî metinlerde gelişen ve işlenen bir dil kullanılır.
E) Edebiyatın temel konularından biri insandır.

4. (I) Bilimsel bir nitelik taşır. (II) Öğreticilik ön plandadır. (III) Estetik zevk ön plandadır. (IV) Olaylar bazen kurmacaya dönüştürülerek verilir. (V) Estetik kaygı gözetir.

“Edebî metinler”le ilgili numaralandırılmış cümlelerden hangilerinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II
B) I ve II
C) Yalnız III
D) II ve IV
E) IV ve V

5. (I) Tarihî metin geçmişteki olayları belgelere dayana-
rak anlatır. (II) Edebiyat tarihî geçmişini inceler. (III) Ta-
rihî metinde “kurmaca gerçeklik” yaratılarak eser oluş-
turulur. (IV) Tarihî metinlerde dilin göndergesel işlevi
kullanılır. (V) Tarihî metinler edebi metinlere kaynaklık
edebilir.

**Numaralandırılmış cümlelerden hangilerinde bilgi
yanlışlığı vardır?**

- A) Yalnız I   B) I ve II   C) Yalnız III
D) II ve III   E) IV ve V

6. (I) Edebî metin nesnel iken tarihî metin öznedir. (II)
Edebi metinde yazarın duygu ve düşünceleri yer alır.
(III) Her iki metinde bilimsel özellik taşır. (IV) Edebî me-
tin sanatsal özellik taşıırken tarihî metinde okuru bilgi-
lendirme amacı vardır. (V) Tarihî metinde öğreticilik ön
planda iken edebî metinde hissettirmek ön plandadır.

**Numaralandırılmış cümlelerin hangilerinde veya
hangi ikisinde bilgi yanlışlığı vardır?**

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) I ve III   E) IV ve V

7. (I) Edebiyat tarihî, edebî eserleri ve onları yaratan ki-
şileri ele alıp inceler. (II) Edebiyat tarihî, edebî eserleri
ortaya koyanları, yaşadıkları çağın ve sosyal çevrenin
özelliklerini göz önünde bulundurarak inceler. (III) Ede-
biyat tarihî, eseri ve yaratıcısını çağının koşullarından
ve toplumsal yapısından soyutlar. (IV) Edebiyat tarihî
bir ulusun çağlar boyunca geçirdiği değişimleri ve
gelişimleri izleyerek ulusların manevi varlığını ortaya
koyar. (V) Edebiyat tarihî, doğrudan bir kültür tarihî ol-
mamakla birlikte din, felsefe, ahlak ve sanat tarihlerinin
konularını da içine alan bir kapsama sahiptir.

**Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisin-
de “edebiyat tarihçisi” ile ilgili bilgi yanlışlığı vardır?**

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

8. (I) Tarihî metinlerde gerçekler değiştirilmeden aktarılır.
(II) Edebî metinde “kurmaca gerçeklik” yaratılır, sanat-
sal bir eser ortaya çıkarılır. (III) Edebî metinde dil, bilgi
verme (göndergesel), bilgiyi olduğu gibi aktarma göre-
vinde kullanılır. (IV) Tarihî metinde dilin sanatsal işle-
viden yararlanır, sözcüklere yeni anlamlar yüklenir.
(V) Her iki metinde yerel ve evrensel değerler anlatılır.

**Bu parçadaki metinlerle ilgili numaralandırılmış
cümlelerden hangilerinde bilgi yanlışlığı vardır?**

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) III ve IV   E) IV ve V

1. (I) Olayları kronolojik sıra içinde inceler. (II) Okurun duygularına seslenerek onu etkilemek ön plandadır. (III) Yazarın bakış açısını yansıtır. (IV) İşlenmemiş bir dil kullanılır. (V) Sözcüklere yeni anlamlar yüklenir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde “edebî metinler”le ilgili bilgi yanlış vardır?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) I ve IV   E) IV ve V

2. **Aşağıdakilerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?**

- A) Tarihî olayları ele alan roman tarihî bir metin içinde değerlendirilir.
B) Tarihî metinler edebi metinlere kaynaklık eder.
C) Tarihî metinlerde dilin göndergesel işlevi kullanılır.
D) Tarihî metinlerde tarihî olay gerçeklere uygun olarak bütün yönleriyle değerlendirilir ve aktarılır.
E) Tarih geçmişteki olayları yer ve zaman bakımından inceler.

3. **Aşağıda verilen özelliklerden hangisi edebiyatçıya aittir?**

- A) Bilgi ve belgelere bağlı kalma.
B) Gerçeklere ulaşmayı amaçlama.
C) Öğreticiliği önemseme.
D) Hayal gücünden faydalanma.
E) Olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisini önemseme.

4. (I) Edebi dönemlerin özelliklerini, toplumsal ve siyasal yapısını, önemli tarihsel olaylarını ortaya kor. (II) Edebiyat tarihinin oluşumuna kaynaklık edecek eserleri inceleyerek taramak, bir dönemin yazarlarını ve eserlerini tek tek ayırır. (III) Yerli ve yabancı kütüphanelerin kataloglarını tarayarak bunlarda kayıtlı olan eserleri saptar. (IV) Tek nüshadan oluşan kimi eserlerin nerede bulunduklarını araştırıp öğrenerek bunlar üzerinde çalışır. (V) Tarihî metinler hakkında bilgi vererek tarihe ışık tutar.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde “edebiyat tarihçisi” ile ilgili bilgi yanlış vardır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

5. (I) Tarihî metinler yalnızca metin hakkında bilgi verir. (II) Edebî metnin yaratıcısı hakkında bilgi verir. (III) Her iki metin de öznel dir. (IV) Edebî metin, sanatçıların özelliklerini kapsar. (V) Tarihî metinler olayları neden sonuç ilişkisi içinde ele alır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) II ve III   E) IV ve V

6. (I) Edebiyat türleri hakkında bilgi verir. (II) Edebiyat türlerinin nasıl ortaya çıktığını ya da hangi edebiyattan alındığını ve zaman içinde nasıl geliştiğini örneklerle ortaya kor. (III) Şair ve yazarların hayatlarını incelemek yerine edebî ürünün hangi çevrede yazıldığını tespit eder. (IV) Sanatçının yetiştiği çevreyi, öğrenimini, kişilik özelliklerini, dünya görüşünü ve yaşam tarzını bir bütün olarak okura sunar. (V) Edebiyatı belirli ölçütlere göre dönemlere ayırır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde "edebiyat tarihçisi" ile ilgili bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I   B) II   C) III   D) IV   E) V

7. (I) Her iki metinde de sözü bir olayı aktarmada araç olarak kullanılır. (II) Her iki metinde de insan ve toplumdan bahsedilir. (III) Her iki metinde de yaşanmış bir olay aktarılır. (IV) Edebî metinde dil, göndergesel işlevde kullanılırken tarihî metinde sözcüklere yeni anlamlar yüklenilir. (V) Her iki metinde de yazarın duygu ve düşünceleri yer alır.

Edebî ve tarihî metinlerin karşılaştırıldığı numaralanmış cümlelerin hangilerinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) II ve III   E) IV ve V

8. (I) Genellikle öğreticilik amacı taşır. (II) Yaşam tüm gerçekliğiyle anlatılır. (III) İşlenmiş bir dil ve anlatımla oluşturulur. (IV) Yazıldığı dönemin zihniyet unsurlarını yansıtır. (V) Kelimeler üzerine yoğun ve derin anlamlar yüklenir.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde "edebî metin"le ilgili bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II   B) I ve II   C) Yalnız III
D) II ve III   E) III ve IV

1. Aşağıdakilerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Edebî ürünler, yazıldıkları çağdan izler taşır.
- B) Edebiyat ve toplum birbirinden bağımsız düşünülemez.
- C) Edebî ürünlerde günlük dil kullanılabilir.
- D) Edebiyat toplumun geçtiği evreleri belgelerle anlatır.
- E) Edebiyat toplumun ifadesidir.

2. Öğretmen:

— Bizim edebiyatımızda uzun bir süre hâkimiyet kuran divan edebiyatının toplumsal sorunlara değinmesi ya da toplumsal değişimlere önayak olması söz konusu olmamıştır. Çünkü özünde bireysel bir edebiyat olan ve sanatın kişisel olduğunu savunan bu edebiyat geleneği kendi toplumundan kopuktur. Ancak Tanzimat edebiyatı ile birlikte edebiyatımızda toplum sorunlarının dile getirildiğini görürüz.

Öğretmen:

— Namık Kemal, edebiyattaki bireyselliğe tepki göstermiş ve eserlerinde toplumsal konulara yönelmiştir. O dönem eserlerinde toplumsal bazı özelliklerin ve sorunların işlendiğini söyleyebiliriz. Ancak Servetifünun'la birlikte tekrar bireyselliğe dönmüştür.

Bu diyalogdan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Divan edebiyatı, toplumsal değişimlere öncülük yapmamıştır.
- B) Toplumsal sıkıntılar, zaman içinde edebiyatın ilgi alanına girmiştir.
- C) Namık Kemal, divan edebiyatı geleneğini devam ettirmiştir.
- D) Divan edebiyatı, kişiselliğin ön planda olduğu bir edebiyattır.
- E) Tanzimat edebiyatı, toplumsal sorunlara eğilen bir edebiyattır.

3. Aşağıdakilerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Edebiyat ile toplum arasında etkileşim yadsınmaz.
- B) Edebiyatın olduğu yerde tek bir düşünce vardır.
- C) Dil, toplumun temel anlaşma aracıdır.
- D) Sanatçının en önemli kaynağı yaşadığı çevre ve toplumdur.
- E) Her edebî eser, belirli bir dönemin ürünüdür.

4. Edebiyat ve tarih ilişkisi ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) Edebiyat ve tarih birbirlerinden tamamen bağımsızdır.
- B) Edebiyat, tarih biliminin verilerine bağlı kalmak zorundadır.
- C) Edebiyatın konusu insan iken tarihin konusu evrendir.
- D) Dil, tarihî metinlerde sanatsal işlevde, edebî metinlerde ise bilgi amaçlı kullanılır.
- E) Edebî metinler tarihî metinlere kaynaklık eder.

5. Öğretmen:

— Her türlü edebî eser, toplumsal bir olguya dayanır. Diliyle, konusuyla, şahıs kadrosu, toplumsal zemini ve mekânıyla, toplumun edebiyat sanatçısının zihnindeki estetik kırılmasıyla oluşan eser, sonuçta toplumsal bir yansıma olarak karşımıza çıkar.

Öğrenci:

— Evet, bu duruma en güzel örneklerden biri Fatih Harbiye romanıdır. Fatih Harbiye Türk toplumunun Tanzimat'tan itibaren geçirdiği modernleşme/batılılaşma sürecini ve bu süreçte yaşanan pişmanlıkları hem birey hem de toplum düzeyinde ele alan bir romandır. Romanda Türk geleneğine bağlılığı ve kültürü ile dikkat çeken Faiz Bey'in kızı Neriman ile sözlüsü Şina-si'nin ilişkisinde Batılılaşmanın etkisi incelenir.

Öğretmen:

— Romanda bu etki, sosyal ve kültürel açıdan ele alınır; bireyden topluma yönelen bir çizgi doğrultusunda bireylerin ruhsal durumu, çatışmaları, yalnızlığı, pişmanlıkları, kendine ve topluma yabancılaşması, kimlik kargaşası-sorgulaması gibi birçok unsur açısından değerlendirilir.

Bu diyalogdan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Öğrencinin bahsettiği romanın yazarı Peyami Safa'dır.
- B) Bahsedilen romanın konusu yanlış Batılılaşmadır.
- C) Diyalog edebiyat-toplum ilişkisi üzerine yapılmıştır.
- D) Bu romanda Batılılaşmanın sadece birey üzerindeki etkisi üzerinde durulmaktadır.
- E) Fatih Harbiye romanı toplumsal değişimi yansıtan önemli bir eserdir.

6. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasındaki ölçütlerden biri değildir?

- A) Coğrafi gelişmeler
- B) Dinî yaşam
- C) Lehçe ve dil farklılaşması
- D) Bilimsel değişiklikler
- E) Kültürel farklılaşma

7. Aşağıdakilerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Edebiyat ile tarih karşılıklı etkileşim içindedir.
- B) Edebiyatın tarihsel gelişimi ve değişimi tarih biliminden yararlanılarak ortaya konulur.
- C) Edebiyatın da tarihî de konusu insandır.
- D) Edebiyat tarihî olaylara duygu katar.
- E) Edebî eserleri doğru yorumlayabilmek için eserin yazıldığı dönemin koşullarını bilmek gerekir.

8. (I) Edebiyat tarih bilimine de kaynaklık eder. (II) Her edebî ürün aynı zamanda tarihî bir üründür. (III) Okuyucusunda estetik zevk uyandıran metinlere tarihî metin denir. (IV) Tarihî metinler bilgi vermeyi amaçlar. (V) Tarihî metinlerde gerçekler değiştirilmeden aktarılır.

Numaralandırılmış cümlelerin hangisinde bilgi yanlışlığı vardır?

- A) Yalnız II
- B) I ve II
- C) Yalnız III
- D) II ve III
- E) IV ve V

1. ÜNİTE: Edebiyata Giriş

11. SINIF EDEBİYAT

2. FASİKÜL: • Edebî Akımlar

KAZANIMLAR

1. Edebiyata damga vuran edebî akımlar hakkında detaylı bilgi verir.
2. Edebî ürünlerde akışı sağlayan edebî akımları canlı örneklerle kavratır.
3. Edebî ürünleri oluşturan unsurları, çevresel şartları ve kültürel öğeleri bilimin ışığında açıklar.

Edebî Akımlar

Edebiyat, resim, müzik, heykel... gibi değişik sanat dallarıyla ilgili olarak ortaya çıkan, belirli bir görüş ve anlayışı ifade eden sisteme "akım" denir. Sanatçılar çoğunlukla bağlı olduğu akımın felsefesi ve görüşüyle ürünlerini oluşturur.

Bir edebiyat akımının oluşmasında;

- Toplumsal yaşayıştaki gelişme ve değişimler
- Siyasal yönetim özellikleri
- O dönemdeki felsefî anlayışlar
- Sanatçıların değişiklik istekleri, başlıca etkindir.

NOT

Rönesans'la başlayan felsefî akımlar kısa sürede edebiyatta kendini gösterdi. Hümanizm ile başlayan her akım ya bir öncekine tepki olarak doğdu ya da önceki akımın uzantısı olarak ortaya çıktı. Edebiyatta ve resimde yoğunlaşan akımlar günümüzde genellikle karma olarak varlığını sürdürmektedir.

14. yy. dan 20. yy. a kadar ortaya çıkan akımlar şunlardır:

- **Hümanizm** (İnsancılık)
- **Klasisizm** (Kuralcılık)
- **Romantizm** (Coşumculuk)
- **Realizm** (Gerçekçilik)
- **Natüralizm** (Doğalcılık)
- **Parnasizm** (Şiirde Gerçekçilik)
- **Sembolizm** (Simgecilik)

Edebiyatta sanatın amacı ve işlevi konusunda ortaya çıkan yeni görüş ve anlayış sistemine edebiyat akımı (ekol) denir.

Edebiyat akımlarının kimileri yazı türlerinin tümüyle, kimileri ise yalnızca şiirle ilgilidir.

Bu akımların başlıcaları, tarihsel dizilişe göre ve yazı türlerine göre şöyledir.

- **Klasisizm** (Şiir ve düzyazıda)
- **Romantizm** (Şiir ve düzyazıda)
- **Realizm** (Daha çok düzyazıda)
- **Parnasizm** (Şiirde)
- **Natüralizm** (Daha çok düzyazıda)
- **Sembolizm** (Şiirde)
- **Empresyonizm** (Şiirde)
- **Neoklasisizm** (Şiirde)
- **Fütürizm** (Şiirde)
- **Dadaizm** (Şiirde)
- **Sürrealizm** (Şiir ve düzyazıda)
- **Egzistansiyalizm** (Şiir ve düzyazıda)
- **Ekspresyonizm**

- **Kübizm**

HÜMANİZM (İNSANCILLIK)

- İnsana değer vermek esastır.
- Tabiatın kendiliğinden değil Allah tarafından yaratıldığı düşüncesi kabul edilmiştir.
- İnsanı sevip onu yüceltme esas alınır.
- İtalyan asıllı Dante (1265-1321), Petrarca (1304-1374) ve Boccaccio (1313-1375), hümanizm ve Rönesans'ın ilk temsilcileridir.
- Bizde en büyük temsilcisi "Yaratılanı severiz Yaratıcı'dan ötürü" diyen Yunus Emre'dir.

RÖNESANSÇILAR

- Hem hümanizmin getirdiklerini hem de 16. yy. bilim ve akılcılığını benimsemişlerdir.
- Özgürlük düşüncesini geliştirirler.
- Petrarca, Montaigne, Bacon, Cervantes, Shakespeare bu dönemde eser verdiler.

KLASİZİZM (KURALCILIK)

Klasisizm sözcüğü; Latince'de Latince'de seçkin, asil, seçme anlamına gelen "classicus" kelimesinden türetilmiştir. XVI. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış ve XVII. yüzyılda en önemli eserlerini vermiştir. Bu sebeple "1660 mektebi" de denir. Sıkı kuralcı bir akım olduğu için Batı sanat tarihinin en uzun ömürlü akımı olmuştur. Klasisizm, Batı edebiyatının temelini oluşturan eski Yunan ve Latin edebiyatına dayanır. Onu taklit etme, ona dönüş düşüncesi esas alınmıştır.

NOT

Kural ve mantık açısından Divan edebiyatına benzer. Bu nedenle Divan edebiyatının bir adı da Klasik Türk edebiyatıdır.

Klasisizmin Özellikleri, Felsefesi ve Sanat Görüşü

- Edebiyatta, sanatta, eserde akıl ve sağduyu önemlidir.
- Konular eski Yunan ve Latin kaynaklarından seçilir.
- Edebî eserlerde kurallara bağlılık esastır.
- Kahramanlar seçkin insan kitlesinden, elit tabakadan seçilir.
- Biçim güzelliği önemlidir. Konu değil, konunun işlenişi önemlidir.
- Dil, mükemmel ve kusursuz olmalıdır.
- Sanatçılar eserlerinde kendi kişiliklerini gizler.
- Tiyatroda üç birlik kuralına uyulur.
- Trajedilerde öldürme, yaralama gibi çirkin olaylara yer verilmez. Eğer bunlar mutlaka olarsa sahne arkasında olmalıdır.

Klasisizmin Batı Edebiyatındaki Temsilcileri

Montaigne: Denemeler

La Fontaine: Fabl

Racine, Corneille: Trajedi

Moliere: Komedi

Boileau: Eleştiri

Fenelon, Madame de la Fayette: Roman

Malharbe: Eleştiri

La Bruyere: Karakterler

Bossuet: Hitabet

Descartes, Pascal: Felsefe

Klasisizmin Türk Edebiyatındaki Temsilcileri

Tanzimat edebiyatı sanatçılarından Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Direktör Ali Bey, Yusuf Kamil Paşa'dır.

Örnek Metin

Türk Ordularındaki Disiplin

Bilindiği gibi halkımızın en güvendiği kurum ordumuzdur. Çünkü onun görevi vatani savunmaktır. Ordumuzun güçlü ve dürüst olduğunu bilmeyen yoktur. Disiplin yönünden de dünyanın gözdesidir.

Almanlar 2. Dünya Savaşı'nda dünyayı dümdüz etmiş ama nedense, ülkemize girmemiş, girmek istememiştir. Bunun nedenini güçlü ordumuza bağlayanlar olmuştur.

Ordumuz bizim göz bebeğimizdir, öyle de kalacaktır. Ordumuz disiplin ve başarı yönünden tüm ülkelerin ilgisini çekmiş, bu özelliklerinden ötürü de tüm ülkeler ona özenmiştir.

Yalnız ülkeler mi? Düşünürleri de düşündürmüştür.

Bunlardan biri de ünlü deneme yazarı Montaigne'dir.

Başlık onun bu konuda yazdıklarının da başlığıdır. Bakalım Montaigne neler demiş:

“Askerlerin düşmandan çok komutanlarından korkmalarını isteyen o eski ahlak ne oldu? Şu güzelim örneğin benzeri nerede: Bir elma ağacı Roma ordusunun kamp kurduğu bir yerin ortasında kalmış da ertesi gün ordu çekilip giderken olgun, nefis elmaları bir teki eksilmeden sahibine bırakmış. İsterdim ki gençlerimiz vakitlerini pek yararlı olmayan uğraşlarla geçirecekleri yerde biraz gidip yaman bir Rodoslu kaptanın bir deniz savaşını nasıl yönettiğini, biraz da Türk ordularındaki disiplini görsünler.

Çünkü bizimkinden çok ayrı ve çok üstün onlardaki disiplin. Bizim askerlerimiz seferde eskisinden daha uygunsuz, sorumsuz. Türk askerleriyse tersine daha ölçülü, daha çekingen davranıyorlar. Çünkü onlarda, barış zamanında fakiri rahatsız etmek, malını çalmak, birkaç kötek cezasıyla geçirildiği hâlde savaşta en ağır cezaları görüyor. Parasını vermeden bir tek yumurta almanın cezası tam elli sopa.

****

Fatihlerin en büyüklerinden Selim üstüne yazılanları okurken şaşıtm: Mısır'ı aldığı Şam şehrinin bolluk ve güzellikle saran eşsiz bahçelere askerlerden hiçbirinin eli değmemiş; hem de kapalı değil açık oldukları hâlde.”

Bunlara benzer bir olayı da Edirne için anlatırlar. Ordu sefere çıktığında Edirne'nin bağlar bölgesinde konaklar. Buraları bağ, asma ve üzüm doludur. Askerlerden dayanamayıp yiyenler olur. Ordu gittikten sonra merakla bağlara koşarlar. Bir de bakarlar ki, koparılan salkımların yerlerinde paralar... Sevinip hayret ederler ve olay yıllarca anlatılır.

“En büyük asker bizim asker...” söylemi boşa söylenmiş değildir.

Bu vesileyle, şehitlerimizin ruhları sağ olsun...

Necdet Tezcan